

Waarom de wereld niet naar de knoppen gaat

Waarom
de wereld
Maarten niet
Boudry naar
de
knoppen
gaat

Polis

Inleiding

7

HOOFDSTUK 1

**Waarom iedereen
gelooft dat het bergaf
gaat met de wereld.**

**De wortels van
het hedendaagse
pessimisme**

21

HOOFDSTUK 2

**De uitwisbare
erfzonde. Waarom
racisme verdwijnt**

69

HOOFDSTUK 3

**De obsessie met
ongelijkheid. Hoe
iedereen steeds rijker
wordt (en de rijken
nog meer)**

111

HOOFDSTUK 4

**Waarom vooruitgang
gelukkig maakt.
Over tredmolen-
pessimisme**

141

HOOFDSTUK 5

**Waarom vrijheid
werkt. De hersen-
schim van het
neoliberalisme**

169

HOOFDSTUK 6

**De ondergang van
het Avondland?
Over het doembeeld
van islamisering**

191

HOOFDSTUK 7

**Waarom onze
planeet niet naar
de knoppen gaat.
Over ecologisch
doemdenken.**

229

**Epiloog.
Hoe we de wereld nog
beter kunnen maken**

283

MEER LEZEN?

297

DANKWOORD

307

NOTEN

309

Inleiding

De mensheid staat op een kruispunt, meer dan in welke tijd ook. Eén pad leidt naar wanhoop en ontreddeering. Het andere naar de totale uitroeiing.

— WOODY ALLEN¹

Laat ik beginnen met een simpele meerkeuzevraag. Welke van de volgende stellingen is correct?

- (1) Er is ontzettend veel ellende in de wereld.
- (2) Nooit eerder was er zo weinig ellende in de wereld als vandaag.

Ik geef toe, ik heb je op het verkeerde been gezet. Mijn quizvraag was een vals dilemma. Niet omdat de waarheid ergens in het midden ligt, maar omdat beide stellingen volkomen juist zijn. Beginnen we bij de eerste. Er is inderdaad ontzettend veel ellende in de wereld: oorlog, genocide, hongersnood, terrorisme, verwoestende natuurrampen, milieuvervuiling, extinctie, dodelijke epidemieën, depressie en zelfdoding, verkrachting, racisme, kindermishandeling, drugsverslaving, fijnstof, obesitas, spoorstakingen, keuzestress, slechte boeken, internetrollen en ellenlange ochtendfiles (in orde van afnemende vreselijkheid). De psalmist in de Bijbel wist het al: de wereld is een tranendal. De tweede stelling roept wellicht meer verbazing en weerstand op, maar volgens mij is ze minstens even juist. Hoeveel ellende er ook is, en welke maatstaf je ook hanteert, er is vele malen minder ellende dan er vroeger was.

‘Vroeger’ houd ik bewust vaag, want eigenlijk maakt het niet uit hoe ver in de tijd je wil teruggaan. Het leven van de overgrote meerderheid van onze voorouders laat zich samenvatten in de woorden van de filosoof Thomas Hobbes: ‘eenzaam, armoedig, afschuwelijk, beestachtig en kort.’² Onze staat van genade is bovendien van vrij recente datum. De meeste vormen van ellende zijn we pas sinds 1800 echt beginnen terugdringen. Het leven van onze grootouders, een luttele twee generaties terug, was een stuk korter, veel armoediger, en beduidend beestachtiger dan wij gewend zijn. Dit proces van vooruitgang blijft zich nog steeds verderzetten. Nooit eerder leefden zo veel mensen zo lang, gezond, vrij, welvarend en vredig als anno 2019. Dat geldt in de eerste plaats voor rijke westerse landen, maar in steeds grotere mate ook voor de rest van de wereld.

VOORUITGANG IS GEEN GELOOF

Het woord vooruitgang wordt vaak in één adem uitgesproken met ‘geloof’. In het beste geval zou het om een onbewezen veronderstelling gaan, in het slechtste geval om een irrationeel dogma zonder redelijke grond. De vergelijking tussen vooruitgangdenken en religieus geloof is inmiddels zo afgekloven dat je met citaten alleen al een heel boek kunt vullen. De Nederlandse filosoof Ton Lemaire noemt vooruitgangsgeloof een ‘surrogaatreligie’ voor onze tijd, die verantwoordelijk is voor zulke ‘ravages’ dat we ons er dringend van moeten bevrijden.³ Ook de Britse filosoof John Gray wimpelt vooruitgangdenken af als weinig meer dan een modern ‘bijgeloof’.⁴ Natuurlijk, voor spoeltoiletten en verdoving bij de tandarts moeten we de moderniteit dankbaar zijn, erkent Gray, maar voorts is er amper iets verbeterd. En volgens de Nederlandse historicus Bas van Bavel is ons westerse vooruit-

gangsgeloof doordrenkt van het 'christelijke eschatologische erfgoed', dus het geloof in de religieuze eindtijd.⁵

Toch is vooruitgang eerst en vooral een kwestie van waarneembare feiten. Dat gaat zo: je vergelijkt het verleden met het heden, en vervolgens kijk je waar het beter toeven is. Neem armoede. Je hoeft geen 'geloofssprong' te maken om in te zien dat tot twee eeuwen geleden 90 procent van de wereldbevolking in extreme armoede leefde, terwijl dat nu nog minder dan 10 procent is. Het volstaat om te kijken naar de verzamelde gegevens van economische historici en internationale instanties als de Wereldbank. Je bent ook niet 'bijgelovig' als je denkt dat de mondiale levensverwachting sinds 1800 gestegen is van dertig jaar naar meer dan zeventig jaar. Dat zijn aantoonbare feiten. Het verhaal van vooruitgang wordt ondersteund door een karrenvracht aan bewijzen, die elke dag nog toeneemt. Kies een willekeurig moment in de wereldgeschiedenis voor 1800. Zou je er graag willen leven? Niet als je goed bij je hoofd bent.

Nu geloven sommige denkers dat vooruitgang een kwestie van historische noodzaak is, alsof de mensheid vanzelf wordt opgestuwd door de golfslagen van de geschiedenis. Deze school van vooruitgangsdenkens, met vertegenwoordigers als de filosofen Georg W.F. Hegel en Karl Marx, stelt dat de geschiedenis zich afwikkelt volgens bepaalde wetmatigheden of logische schema's, die zullen uitmonden in een voorbestemd eindpunt, doorgaans een toestand van opperste volmaaktheid. Sommigen ontwaren zelfs een mystieke levenskracht of wijze Voorzienigheid, die het leven op aarde, of zelfs de hele kosmos, onverdroten omhoogstuwt, in de richting van meer complexiteit, ordelijkheid en volmaaktheid.⁶

Als je dat bedoelt met 'vooruitgangsgeloof', dan schaar ik me volledig bij de ongelovigen. Hier gaat het immers om een irrationeel denkbeeld, waarvoor geen spatje bewijs bestaat. Bovendien is een dergelijk vooruitgangsgeloof lang niet on-

schuldig, zoals de ravages van het communisme in de twintigste eeuw aantonen. Noch de menselijke beschaving, noch de levende natuur, noch het universum in zijn geheel wordt door mysterieuze krachten opwaarts gestuwd. Een eenvoudig argument maakt dat duidelijk. Als vooruitgang een historische noodzaak of wetmatigheid was, zou je verwachten dat die langs een gestaag opwaartse lijn verloopt. Dat blijkt niet het geval. Kijk je bijvoorbeeld naar levensverwachting, dan zie je gedurende honderdduizenden jaren een eentonig vlakke lijn, met hier en daar wat schommelingen en knikjes, veroorzaakt door een oorlog of epidemie. Tot je omstreeks het jaar 1800 belandt: dan begint de curve gestaag maar zeker naar boven te kronkelen, eerst in West-Europa, daarna ook in de rest van de wereld.

Hetzelfde patroon zie je bij vele andere maatstaven van menselijke welvaart. Millennium na millennium is er weinig meer dan stilstand en uitzichtloosheid, tot je onze moderne tijd nadert. Dan schieten zowat alle maatstaven van maatschappelijke welvaart de hoogte in, terwijl alle grafieken van ellende en rampspoed (epidemieën, moorden, hongersnoden, slachtoffers van natuurrampen) de diepte in duiken. De opwaartse lijn is soms grillig en onzeker, en het startschot wordt niet altijd precies rond hetzelfde moment gegeven, maar het is wel duidelijk dat er iets heel bijzonders aan de hand is met onze moderne tijd. Nooit eerder in de geschiedenis van de mensheid deed zich iets voor wat ook maar in de buurt komt van wat we nu meemaken.

EEN WOEKERENDE VEENBRAND

Waar ligt de verklaring van deze ongeziene en razendsnelle vooruitgangsspurten? In wezen gaat het om een stelsel van ideeën dat meermaals in de wereldgeschiedenis opflakkerde,

op verschillende plaatsen en in verschillende beschavingen, dan telkens weer uitdoofde, tot het uiteindelijk op één plek (in West-Europa rond de achttiende eeuw) voldoende zuurstof kreeg om echt vlam te vatten, en dat zich sindsdien als een woekerende veenbrand over de rest van de wereld verspreidt. Dat stelsel van ideeën noemen we ‘verlichting’. Dat de verlichting daar en dan ontbrandde, was geen historische noodwendigheid, maar een speling van het lot. Het had ook eerder en elders kunnen gebeuren, of later. Of nooit.

De kiemen van de verlichting werden gelegd tijdens de wetenschappelijke revolutie een eeuw eerder. Wetenschap, zo schreef de Oostenrijkse auteur Stefan Zweig in zijn beroemde autobiografie *De wereld van gisteren*, is de ‘aartsengel van de vooruitgang’.⁷ Het geheime recept van de wetenschappelijke methode, later overgenomen en uitgebreid door de verlichtingsdenkers, is bedrieglijk eenvoudig. Als het een stappenplan was, ging het ongeveer als volgt. Erken eerst dat je onwetend en feilbaar bent; verwerp vervolgens alle openbaringen, overleveringen en dogma’s; bedenk nieuwe ideeën en hypothesen; toets ze aan de werkelijkheid en aan de kritiek van anderen; behoud voorlopig wat werkt en verwerp de rest; gebruik vervolgens de beste en meest beproefde kennis om de wereld te verbeteren. En tot slot: haal je nu niet in je hoofd dat je de waarheid in pacht hebt, maar begin de hele cyclus van voren af aan. Als je dit stappenplan van proefondervindelijke zelfverbetering toepast op de kosmos, dan krijg je de wetenschap. Als je er de samenleving mee inricht, dan krijg je de liberale democratie. En als je het aanwendt om menselijke noden en behoeften op de meest efficiënte wijze te vervullen, dan krijg je een vrijemarkteconomie.

Dit is volgens mij de kern van ons vooruitgangsverhaal: een eindeloos toernooi van ideeën, in een open en vrije arena, telkens opnieuw.

NAAR DE KNOPPEN?

Als wij echt in het beste tijdperk ooit leven, dan zijn wij stuk voor stuk ongelofelijke bofkonten. Is daarmee echter het hele verhaal verteld? Net omdat onze recente vooruitgangsspurten zo uniek en ongeëvenaard is, dringt zich een prangende vraag op: kan dat mooie liedje blijven duren? Raakt ons geluk niet stilaan uitgeput? Is het binnenkort afgelopen met onze staat van gratie? Komt hoogmoed voor de val? Ik zei al dat de geschiedenis geen verhaaltje met een vooraf bepaalde ontknoping is. Dus wie verzekert dan een goede afloop? Bovendien kan je je afvragen of al die fraaie opwaartse grafieken niet misleidend zijn. Heeft vooruitgang ook geen schaduwzijden, valkuilen, addertjes onder het gras?

Als je alle recente boektitels die woorden als ‘einde’, ‘malaise’, ‘crisis’, ‘verval’ en ‘ondergang’ bevatten op een rijtje zet, kan je een hele kast vullen. De een spreekt over de ineenstorting van Europa, de ander over het einde van de naoorlogse vrede, de ondergang van het Avondland, het einde van de welvaartsstaat, het verval van het Westen, de zwanenzang van het kapitalisme, de recessie van de mondiale democratie, het langzame stervensproces van ons milieu, en waarom niet: het einde van de mensheid, de vernietiging van de planeet.

In mijn handen houd ik *The Great Regression*, een recente bundel waarin vijftien vooraanstaande intellectuelen uit de hele wereld hun licht laten schijnen over onze huidige malaise, van Slavoj Žižek tot Zygmunt Bauman, van Pankaj Mishra tot David Van Reybrouck.⁸ De titel beschrijft goed het onbehaaglijke gevoel dat mensen krijgen als ze de krant openslaan of de tv aanzetten: het lijkt wel alsof de versnellingsbak van de geschiedenis in achteruit is geschakeld. In Syrië en Jemen woeden bloedige burgeroorlogen, in Zuid-Soedan dreigt hongersnood, in Libië heerst de totale chaos. Naties als Turkije, Rusland en Hongarije bevinden zich op

een hellend vlak naar de dictatuur. Europa is een reus op lemen voeten, strompelend van crisis naar malaise. Miljoenen mensen slaan op de vlucht voor etnische conflicten, politieke vervolging en armoede. Terroristen zaaien overal dood en verderf. Globalisering lijkt de wereld te ontwrichten en voedt een paniekerige tegenbeweging. Mensen bouwen ijlings muren en hekken, demoniseren buitenstaanders, trekken zich terug in kleinere en overzichtelijke verbanden. Zoals één cultuurpessimist, de schrijver Bas Heijne, ons tijdsgewricht onlangs samenvatte in zijn boek *Onbebagen*:

Politiek populisme, religieus radicalisme, herlevend nationalisme, racisme, het steeds harder botsen van identiteiten, de immorele bankiers, het zalig verklaarde rendementsdenken en het onuitroeibare ons-kent-ons van iedere bestuurlijke elite – ze lijken stuk voor stuk een streep te halen door de rekening van het humanistisch optimisme van de voorgaande decennia.⁹

Intussen lezen we steeds onheilspellender berichten over stijgende zeespiegels, massale extinctie, smeltende poolkappen en steeds verwoestender natuurrampen. En dan vergeet ik nog de huidige bewoner van het Witte Huis. Het zal zijn aanzienlijke ego ongetwijfeld strelen, maar Donald Trump is op zijn doolie eentje verantwoordelijk voor meer doemtijdingen over het einde van de (vrije) wereld dan enig ander westers staatshoofd sinds de Tweede Wereldoorlog (niet bij iedereen natuurlijk, want velen zien Trump juist als de Messias die ons van de ondergang zal redden.)

DE SCHOLEN VAN VOORUITGANGSLOOCHENAARS

Gaat de wereld binnenkort naar de knoppen dan wel naar de vaantjes, of misschien naar de filistijnen? In dit boek probeer ik je ervan te overtuigen dat er geen goede redenen zijn om dat aan te nemen. Het geloof dat de wereld naar de knoppen gaat, is bovendien schadelijk, omdat het leidt tot fatalisme en cynisme, en omdat het dreigt zichzelf in vervulling te brengen. Ik kan niet elk denkbaar rampscenario behandelen waarvan mensen wakker liggen, maar ik heb geprobeerd om mijn net breed uit te gooien. Diverse doembeelden zullen de revue passeren, van onheilstijdingen over groeiende ongelijkheid tot het diepe ongeluk van de moderne mens, van klimaatdoem tot angsten over islamisering, van zorgen over de onuitroeibaarheid van racisme tot noodkreten over het neoliberalisme en haar verwoestingen.

Door verschillende rampscenario's naast elkaar te leggen, wordt duidelijker waar de blinde vlekken van zwartkijkers zitten. Niet iedereen ligt immers van hetzelfde wakker. Waar de een slapeloze nachten aan overhoudt, haalt de ander de schouders bij op. Doemdenkers horen hun eigen noodklok oorverdovend luiden, maar blijven Oost-Indisch doof bij andermans klokkengelui. Soms zien ze juist elkaar als een existentiële bedreiging voor onze wereld. De beste illustratie daarvan is het oververhitte debat over de islam. Aan het ene uiterste vind je islamcritici zoals de Vlaamse publicist Wim van Rooy, die in de religie van Mohammed het nieuwe nazisme ontwaart.¹⁰ Aan het andere uiterste heb je islamapologeten als de Britse schrijfster Karen Armstrong, die waarschuwt dat doempropheten als Van Rooy over moslims praten zoals de nazi's destijds over de joden.¹¹ Kortom, beide kampen zijn het er roerend over eens dat we weer in de jaren dertig zijn aanbeland. Nu moeten ze alleen nog onderling uitvechten wie de échte bruinhemden van dienst zijn.

In dit boek onderscheid ik vier strekkingen onder de vooruitgangsloochenaars, dus de critici van het vooruitgangdenken. De eerste strekking bestaat uit de nostalgische pessimisten. Zij geloven dat het vroeger allemaal beter was en dat het sindsdien zienderogen bergaf gaat met de wereld. Alles was ooit mooi en harmonieus, nu is het treurnis alom. De situering van dat paradijselijke verleden varieert. Sommigen hebben heimwee naar een tijdperk van vertrouwen en voorspoed dat ze zelf nog hebben meegemaakt toen ze jong waren, anderen verheerlijken de gouden jaren voor de twee wereldoorlogen, weer anderen hunkeren naar een ver verleden waarin de mens nog in harmonie met de natuur leefde.

De tweede strekking erkent, in tegenstelling tot de nostalgische pessimisten, dat onze huidige wereld veel beter is dan vroeger. Alleen, zo verkondigen zij, kan dat mooie liedje niet blijven duren. Dit zijn de doemdenkers van de 'Wacht maar'-school. Binnenkort botst onze groei op zijn grenzen. Dan overschrijden we een of andere kritieke drempel, waarna we regelrecht in de afgrond duiken. Niet zelden hekelt deze groep de 'hoogmoed' van het vooruitgangsoptimisme sinds de moderniteit. Het geloof van de moderne mens dat de bomen tot in de hemel zullen groeien, moet zich vroeg of laat wreken.

De derde strekking omvat de cyclische pessimisten. Deze groep betwist niet dat het momenteel behoorlijk goed gaat, wel dat onze moderne vooruitgangsspurt uniek zou zijn. De wereldgeschiedenis kende wel meer van zulke periodes van relatieve welvaart en vrede, aldus de cyclische denkers, maar die komen vroeg of laat ten einde. De geschiedenis volgt geen rechte lijn, maar vertoont een eeuwige wederkeer. Vette jaren en magere jaren wisselen elkaar af, net zoals oorlog en vrede, en de condition humaine blijft immer dezelfde. Nu lijken we goed te boeren, maar in het aanschijn van de geschiedenis is dat slechts een lokale en tijdelijke schommeling, een golfslag op het water.

De vierde en laatste school bestaat uit de tredmolendekers. Zij erkennen de eerder objectieve maatstaven van vooruitgang (meer rijkdom, minder geweld, langer leven), maar ze geloven dat we ondanks alles op een of andere manier geen vorderingen hebben gemaakt. Het ene morele kwaad is verdwenen, maar het is ingewisseld voor een ander, dat even erg is. Onze levensstandaard is enorm verbeterd, maar dat heeft niet tot het verwachte geluk geleid. De vooruitgang sinds de moderniteit situeert zich vooral aan de oppervlakte, maar daar waar het er echt toe doet, zijn we geen stap verder geraakt. Door al die hooggespannen verwachtingen zijn we zelfs teleurgesteld.

In de praktijk zijn de scheidingslijnen tussen de verschillende scholen niet altijd even scherp te trekken. Een pessimist kan geloven dat het al enige tijd met onze samenleving bergaf gaat (nostalgisch denken), maar dat de echte catastrofe nog moet komen ('Wacht maar'). De cyclische school van pessimisme en de 'Wacht maar'-school overlappen ook deels. Beide stellen een periode van neergang en verval in het vooruitzicht, maar bij 'Wacht maar'-denkers is die doorgaans nog een stuk dramatischer en abrupter. Bij sommige zwartkijkers krijg je ook de indruk dat ze er zelf niet goed uit zijn tot welke school ze behoren. Balanceren we anno 2019 op de rand van de afgrond, of zijn we er al enige tijd geleden in getuimeld? Als je naar pessimisten luistert, merk je dat ze soms zwalpen tussen beide standpunten omdat ze gewoon niet bijster consistent zijn. Niettemin vind ik deze vierdeling verhelderend om in het achterhoofd te houden.

STRUCTUUR VAN HET BOEK

In het eerste hoofdstuk zet ik de belangrijkste feiten en cijfers over menselijke vooruitgang op een rijtje. Daarna stel ik de vraag hoe het komt dat zoveel mensen de indruk hebben dat het steeds meer bergaf gaat met de wereld. Waarom vinden doemdenkers en cultuurpessimisten zoveel aftrek? Ik bespreek een aantal eigenaardigheden van het menselijk brein die ons vatbaar maken voor pessimisme. Doemdenkers, zo zullen we zien, klinken ook altijd slimmer en diepzinniger dan optimisten.

Hoofdstuk 2 gaat over morele vooruitgang, in het bijzonder over de strijd tegen racisme en voor de gelijkwaardigheid van alle mensen. Racisme is niet aangeboren, maar aangeleerd. Dat is goed nieuws, want het betekent dat mensen racisme weer kunnen afleren. De laatste twee eeuwen maakten we een spectaculaire daling mee van alle vormen en uitingen van racisme en onverdraagzaamheid, wat overijverige activisten ook mogen beweren. Als we de strijd verder blijven voeren, zal racisme binnen afzienbare tijd verdwijnen.

In hoofdstuk 3 bespreek ik de angst dat onze samenleving wordt uiteengereten door steeds sneller groeiende ongelijkheid. We zijn met z'n allen dan wel rijker dan onze voorouders, die ontzettend grote rijkdom is zeer ongelijkmatig verdeeld. De overgrote meerderheid komt terecht in de handen van een kleine elite van superrijken. Moet dat boeltje niet vroeg of laat ontploffen? Die onheilstijdingen zijn echter sterk overtrokken. Ongelijkheid is uitgegroeid tot een moderne obsessie, die al lang niet meer in verhouding staat tot de werkelijke omvang van het probleem. In bepaalde opzichten is ongelijkheid zelfs goed en wenselijk.

Hoofdstuk 4 behandelt de tredmolentheorie van maatschappelijke vooruitgang. Natuurlijk is de westerse mens welvarender dan ooit, stellen de tredmolendenkers, maar op

het vlak van subjectief welbevinden zijn we blijven stilstaan. Samen met de moderniteit ontstond ook het rusteloze verlangen naar steeds meer en beter. Toch zitten de pessimisten ernaast. De wetenschap van menselijk geluk toont aan dat we niet alleen welvarender zijn geworden, maar ook gelukkiger.

Hoofdstuk 5 gaat over het spook genaamd ‘neoliberalisme’. Deze ideologie, aldus cultuurpessimisten, heeft overal ravages aangericht. Op wereldschaal staat het neoliberalisme voor uitbuiting, obscene ongelijkheid en uiteengereten lokale gemeenschappen en culturen, bij ons leidde het tot een cultus van hebzucht en competitie en tot een epidemie van vereenzaming, burn-outs en depressies. In werkelijkheid is het neoliberalisme een hersenschim van pessimisten en heeft economische liberalisering wereldwijd miljoenen mensen uit de armoede getild.

Een heel ander soort doemdenkers treffen we aan in hoofdstuk 6. Zij geloven dat het grote gevaar van buitenaf komt. De barbaren staan aan de poorten, en velen zijn zelfs al binnengedrongen. Als we niet onmiddellijk onze buitengrenzen sluiten en repressieve maatregelen nemen, worden we onder de voet gelopen door de aanhangers van de meest heerszuchtige ideologie op aarde: de islam. De angst voor een nakend Eurabië, een Europees continent onder de knoet van de islamitische sharia, is echter uit de lucht gegrepen. Islamitisch fundamentalisme zal ons nog enige tijd kopzorgen baren, maar alles wijst erop dat de islam momenteel een proces van verlichting doormaakt, net zoals dat eerder met het christendom gebeurde. De westerse moderniteit is sterker dan de doemprofeten geloven.

En dan is er natuurlijk nog het probleem van de klimaatopwarming. Wie ligt nu wakker van enkele verdwaalde godsdienstfanaten uit vreemde landen als de godganse planeet straks naar de knoppen gaat? Als we het roer niet drastisch omgooien, zo menen groene doemdenkers, dan stevenen we

recht op de grootste mondiale catastrofe uit de geschiedenis af. De een gelooft dat we nog net voldoende tijd hebben om in actie te schieten, de ander vreest dat ons lot al bezegeld is. Het probleem van klimaatopwarming, zal ik betogen, is inderdaad de grootste ecologische uitdaging van de eenentwintigste eeuw. Die uitdaging kunnen we echter aan, op voorwaarde dat we het hoofd koel houden en niet vervallen in doemdenken, en dat we alle irrationele dogma's en taboes afzweren.

In de epiloog stel ik de vraag hoe we werk kunnen maken van een nóg betere wereld. Vooruitgang gaat immers niet vanzelf, maar is mensenwerk. Ik breek een lans voor de filosofie van het 'effectief altruïsme', een nieuwe stroming van wereldverbeteraars die enkele jaren geleden het licht zag. Effectieve altruïsten gebruiken de beste methodes van wetenschap en verlichting om de overblijvende ellende in de wereld verder terug te dringen. Niet alleen hadden we het nooit eerder zo goed, maar we hadden ook nooit zoveel mogelijkheden om elders ter wereld goeds te verrichten.

EEN OPSTEKER

In mijn vorige boek, *Illusies voor gevorderden*, schreef ik uitgebreid over heilzame illusies: prettige waanbeelden over onszelf en over de werkelijkheid die ons een goed gevoel en gemoedsrust schenken; leugentjes om bestwil die we elkaar wijsmaken, omdat de waarheid te pijnlijk is. Dit boek gaat in zekere zin over het spiegelbeeld daarvan: niet over illusies die de werkelijkheid verfraaien, maar over illusies die de wereld enger en angstaanjagender voorstellen dan ze werkelijk is. Niet de mensen die *la vie en rose* zien, maar de zwartkijkers en kniesoren staan hier centraal. Voor beide soorten van illusies bestaan, zoals we zullen zien, goede psychologische en sociale verklaringen.

Sommige mensen vertelden me dat ze mijn onverbloemde waarheidspleidooi in *Illusies voor gevorderden* wat terneerdrukkend vonden. De ondertitel liet dan ook weinig aan duidelijkheid te wensen over: *waarom waarheid altijd beter is*. Is een leven zonder illusies niet grauw en troosteloos, vroegen velen me. De waarheid over de kille kosmos en over onze eigen sterfelijkheid kan inderdaad een bittere pil zijn om te slikken. En ook de waarheid over onszelf is vaak minder fraai dan ons lief is.

Toch is de waarheid niet altijd enger en erger dan we denken. Als het gaat over de toestand van onze samenleving en de wereld als geheel, staan we er juist *béter* voor dan de meesten geloven. De mensheid heeft al ontzettend veel vooruitgang geboekt, en er ligt nog meer en beter in het verschiet, als we ons daartoe inspannen. Voor wie mijn vorige boek een beetje mistroostig vond, hoop ik dat deze nieuwe pennenvrucht een opsteker mag zijn. Ik wil je ervan overtuigen dat vooruitgangdenkers geen prettige illusies verkopen, maar dat ze zich baseren op betrouwbare cijfers, harde feiten en rationele argumenten. Het verhaal van onze vooruitgang is geen dogmatisch geloofsartikel, laat staan een vermomming van de christelijke leer van de goddelijke voorzienigheid. Het is echt de waarheid.